

Ser inmigrante en tempos de crise

Unha ollada multidisciplinar

Edición a cargo de
Montserrat Recalde Fernández
Carme Silva Domínguez

2016

UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

**Ser inmigrante en tempos de crise.
Unha ollada multidisciplinar**

Ser inmigrante en tempos de crise

Unha ollada multidisciplinar

Edición a cargo de

Montserrat Recalde Fernández

Carme Silva Domínguez

2016

UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

Esta publicación contou cunha axuda da Área de
Cultura e Turismo da Deputación de Lugo

© Universidade de Santiago de Compostela, 2016

Deseño e maquetación
Diego Núñez Álvarez

Edita

Servizo de Publicacións e Intercambio Científico
da Universidade de Santiago de Compostela

DOI: <http://dx.doi.org/10.15304/9788416533015>
ISBN 978-84-16533-01-5

DEPUTACIÓN DE LUGO
VICEPRESIDENCIA PRIMEIRA

Cultura e Turismo

*A todas as persoas que cada día constrúen
un mundo máis xusto, diverso e plural*

ÍNDICE

<i>Montserrat Recalde e Carme Silva Domínguez</i> Limiar	11
<i>Montserrat Golías Pérez</i> Inmigración e crise en Galicia	15
<i>Rosa Maria Verdugo Matés</i> O contributo dos inmigrantes na economía espanhola e nos países de orixe durante o último ciclo de crecemento económico	47
<i>Silvia Pérez Freire</i> Prostitución en Galicia: migracións e xénero	71
<i>Miguel Ángel Presno Linera</i> Democracia cidadá e cidadanía democrática	95
<i>Eulalia Fernández Méndez</i> Restricións ao dereito á atención sanitaria dos estranxeiros irregulares	127
<i>Montserrat Recalde</i> A contribución da inmigración ao multilingüismo do Estado español	159
<i>Antonio Bernárdez Sobreira</i> O galego non é útil	201

LIMIAR

Ser inmigrante en tempos de crise. Unha ollada multidisciplinar

Historia e intrahistoria dunha publicación

Foi aló polos mediados da primeira década do século XXI cando, no marco do deseño dun máster en Servizos Culturais que aínda está en funcionamento, xorde en nós as dúas e de maneira un tanto inesperada o interese polas moi variadas dimensións en que a cultura interactúa cos movementos migratorios contemporáneos. Cuestións relacionadas cos procesos de mediación lingüística e cultural, tales como a posta a disposición dos novos e novas poboadores dos recursos cos que a sociedade de acollida conta para facilitar a súa integración, así como a análise das actuacións que nesta materia se estaban desenvolvendo xa daquela desde diversas instancias de carácter institucional, centraron en grande medida o noso traballo académico durante máis dun lustro. Ambas somos filólogas de formación, así que focalizar a nosa investigación no ámbito dos servizos culturais desde e para a inmigración supuxo no inicio dous puntos de partida incuestionables. O primeiro foi a necesidade da reciclaxe, que asumimos con maior ou menor éxito pero sempre con valentía e, desde logo, na convicción de que as metodoloxías de traballo en ciencias sociais e humanas que nós coñeciamos e practicabamos eran tamén viables no estudo dos fenómenos culturais; o segundo foi a asunción da interdisciplinabilidade, pois pisabamos un terreo que, a diferenza da gramática e en xeral da análise interna dos sistemas lingüísticos, xa non era da nosa propiedade en exclusiva. Esta última consideración foi a que nos permitiu beneficiarnos dun achegamento extremadamente enriquecedor a ámbitos de análise que, desde presupostos formativos tan diferentes como a lexislación, a socioloxía, a economía ou a didáctica, procuraban tamén a comprensión deste novidoso fenómeno da inmigración. Novidoso, iso si, unicamente en canto a inesperado en Galicia e en xeral no Estado español, mais (esa foi sempre a nosa convicción máis profunda) comparable, cambiando as

caras dos actores e a paisaxe xeográfica e humana, con calquera outro movemento de poboación que por razón económicas se desenvolvese en tempos próximos a nós. E de tales movementos de poboación Galicia sabe moito e, por sorte ou por desgraza, aínda continúa a aprender.

Embarcadas pois na apaixonante aventura de compartir o estudo do fenómeno migratorio con colegas sociólogas e sociólogos, economistas, xuristas, etc., decidimos en 2010 organizar un Curso de Verán da Universidade de Santiago de Compostela que titulamos «Mediación lingüística e integración de inmigrantes en Galicia: escola, sanidade e empresa» e que se desenvolveu no concello de Muros (A Coruña) entre o 26 e o 28 de xullo daquel ano. Este foi o auténtico punto de partida da publicación que nestes momentos presentamos, e varias das persoas que achegan os seus contributos nas nosas páxinas (en concreto, Montserrat Golías, Miguel Presno, Rosa María Verdugo e Montserrat Recalde) participaron tamén como conferenciantes ou relatores/relatoras naquelas xornadas, concibidas por nós coma un auténtico espazo de aprendizaxe interdisciplinar. Partindo das estratexias e instrumentos da mediación lingüística, que xa daquela se convertera no noso obxectivo de investigación máis evidente, achegámonos aos métodos cuantitativos e cualitativos para a descrición sociolóxica e económica dos procesos migratorios, mais tamén á realidade, sanitaria, escolar e laboral, dun colectivo que non é máis cá suma de diversos agrupamentos de orixe étnica, lingüística, formativa e espacial ben heteroxéneos. Contar con eles, cos nosos/as inmigrantes, algúns dos cales presentes para narrar a experiencia en primeira persoa, foi unha auténtica experiencia de achegamento á realidade do outro, tan próximo, tan diferente.

No final da primeira década do século XXI sobreveu a crise e todo cambiou. A realidade, as prioridades. Os actores e as actrices tiveron que mudar o seu papel, como tamén o mudaron as administracións e os medios de comunicación. Estes últimos converteron en personaxes prioritarios dos seus relatos de vida xa non aos nosos «novos poboadores», denominados xenerosamente «nuevos gallegos» nos eufóricos momentos de bonanza, senón ás novas e novos —e tamén inesperados— emigrantes, cualificados, universitarios e investigadores en moitos casos, que o mercado laboral galego e español non puido ou non soubo absorber. Os e as inmigrantes quedaron ás escuras. Con todo, nós persistimos no noso empeño de visibilización do

fenómeno, convencidas tanto do seu interese dado o carácter cíclico e transitorio desta decadencia, como da necesidade da súa análise, convencidas tamén de que moitos dos erros no deseño da estratexia integradora foron debidos a unha certa precipitación na posta en marcha das ferramentas. O relativo detemento dos fluxos e en todo caso a súa diminución aparecía, desde o noso punto de vista, como unha oportunidade para reflexionar sobre o noso modelo e analizar con certa calma as consecuencias, en termos de integración, da chegada de novos poboadores: onde viven, segregados ou integrados? Que consecuencias supuxo para eles e elas a importante restrición de cobertura sanitaria decidida polo goberno conservador do Estado? E na dimensión penal e delictiva, tivera algunha repercusión a significativa chegada de estranxeiros de anos anteriores? Procurando novas respostas neste novo escenario tomamos contacto cunha segunda tanda de analistas que desde a socioloxía, a didáctica ou o dereito aceptaron analizar, a pedimento noso, aspectos do novo escenario social en relación coa inmigración: Silvia Pérez Freire, Antonio Bernárdez Sobreira e Eulalia Fernández Méndez foron as incorporacións deste segundo momento.

As pezas —as persoas— que acabamos de sinalar conforman, conxuntamente, a publicación que construímos e que nestes momentos lle achegamos ao público, sen pretensión de exhaustividade de ningún tipo; sería unha temeridade pretender esgotar vías de análise nun campo de tanta amplitude e tan extraordinariamente aberto a achegas diversas e perspectivas de descrición diferentes. É o noso obxectivo unicamente dar a coñecer algúns desenvolvementos analíticos sobre os nosos novos procesos de poboación e as implicacións que estes supoñen, pertinentes mesmo en tempos de crise. Porque talvez os fluxos diminúan, ou mesmo desaparezan, todo parece indicar que transitoriamente; mais boa parte das persoas que viñeron cara a nós, senón todas, van continuar vivindo connosco e entre nós durante aínda moito tempo. Talvez para sempre.

Para rematar, só nos queda agradecerlle á Vicepresidencia Primeira da Deputación Provincial de Lugo (área de Cultura) o seu apoio e colaboración para que esta publicación chegase a ver a luz.

Montserrat Recalde
Carme Silva Domínguez